

บทบรรณาธิการ

คนกลางเมือง

Amidst the Urbanity

ญาณิน จิระกิดากการ หุยากรณ์
Yanin Chivakidakarn Huyakorn

วารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้มีการเปลี่ยนชื่อธีมประจำฉบับมา 2-3 ครั้ง ถึงแม้ว่าในช่วงที่เปิดรับสมัครบทความวิชาการนั้นจะมีการกำหนดขอบข่ายไว้ชัดเจนว่า “เมืองและความยั่งยืน” แต่ส่วนตัวบรรณาธิการประจำฉบับเองก็ยังคงคิดว่า ถ้าจะศึกษาเรื่องเมืองในระดับลึกแล้วบทความน่าจะก้าวข้ามคำสำคัญที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมาก เช่นคำว่า “ความยั่งยืน” ไปได้แล้ว ไม่ปฏิเสธว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นวาระของโลกและมีบทบาทกำหนดทิศทางการพัฒนาที่สำคัญยิ่ง แต่เมืองนั้นมีความเป็นศูนย์รวม มีความซับซ้อนผสมผสานในหลากหลายแง่มุมมากเลยทีเดียว ในมุมมองของปัจเจก ของหน่วยงาน ขององค์กร หรือกระทั่งจากมุมมองของสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เมือง ก็มี “รูปร่าง” ที่ต่างกันไปและส่งผลกระทบต่อเมืองในความคิดความฝันนั้นมีหน้าที่ “ดี” ต่างกัน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนก็เป็นเพียงหน้าตาแบบหนึ่งที่เป็นที่ใฝ่ฝันของคนกลุ่มหนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งพลวัตความเปลี่ยนแปลงโดยที่ไม่มีการตั้งธงชัดเจนต่างหากที่คิดว่า บทความทางวิชาการในเล่มนี้น่าจะมาเพิ่มเติมสีสันให้กับงานศึกษาเรื่องเมืองให้มีมิติมากยิ่งขึ้น

เมื่อรวบรวมชุดบทความได้ทั้งหมดก็พบจุดร่วม จุดเชื่อมโยงของแต่ละงานที่ลากถึงกันได้ที่น่าสนใจ และยังมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนมากซึ่งเป็นเรื่องที่ยอดเยี่ยม แต่ที่เด่นชัดกว่านั้นคือมิติของคนที่โผล่เล่นอยู่ในพื้นที่

เมืองต่าง ๆ ในประเทศไทย ผลสุดท้าย กองบรรณาธิการจึงขอให้ชื่อวารสารฉบับนี้ว่า “คนกลางเมือง” ที่มีประเด็นนำขมวดเอาไว้บางประการ

ประเด็นแรกคือความหลากหลายของคนกลางเมืองในโลกโลกาภิวัตน์ เมืองในภาพที่เป็นพื้นที่ดึงดูดประชากรด้วยแรงจูงใจหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นเชิง การเมือง เศรษฐกิจ หรือสังคม หากวาดภาพออกมาก็คงเป็นภาพที่มีสีสันมากมาย อย่างแน่นอน ในสีสันเหล่านั้นชุดบทความนี้พูดถึง คนกลางเมืองที่เคลื่อนย้าย มาจากต่างถิ่น ไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาวจากประเทศเพื่อนบ้านที่อาจมาอาศัย ในเมืองช่วงระยะหนึ่งของชีวิต ผู้สูงอายุที่เข้ามาอาศัยในช่วงบั้นปลายชีวิต นักท่องเที่ยวจากนอกพื้นที่ที่เข้ามาใช้เวลาที่ดีในพื้นที่เพียงช่วงสั้น ๆ ผู้ลี้ภัยกลุ่มใหญ่ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานสร้างสังคมให้ลูกให้หลาน และคนไร้บ้านผู้ร่อนเร่พักแรมตามพื้นที่ สาธารณะของเมืองเรื่อยไป หากมีคำถามว่าคนกลางเมืองคือใครบ้าง เชื่อว่า ชุดบทความในวารสารฉบับนี้ระบุและแสดงพลวัตเชิงพื้นที่และเวลาของผู้คนในเมือง ได้ในระดับหนึ่งเลยทีเดียว

ผ่านเรื่องราวของเมืองสงขลา บทความโดย ศุภชัย ชูศรี เรื่อง “กำเนิดและ พัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานบริเวณเขตชุมชนชาวจีนในเมืองเก่าสงขลา” แสดงให้เห็นว่ากลุ่มคนกลางเมืองและพื้นที่เมืองนั้น ๆ มีความลุ่มลึกด้วยมิติของเวลา – อดีต ปัจจุบัน และอนาคต นับเป็นประเด็นที่สอง กาลเวลาของคนนั้นสะท้อน ออกมาได้จากการศึกษาผังและกายภาพของเมือง อาจจะอุปมาอุปไมยได้ว่า กาลเวลาของเมืองที่เดินไปข้างหน้า นั้นเปรียบเสมือนการวาดภาพทับกันไปมาบน กระดาษแผ่นเดิม หากสังคมเห็นความสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์ และการรักษาเรื่องราวของเมือง อันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ แล้ว ในมุมมองนี้ ภาพวาดที่อุปมาว่าเป็นเมืองนั้นควรสะท้อนให้เห็น รากฐานความเป็นมาของผู้คนและสังคมที่สร้างความเป็นปัจจุบันของเมืองโดยรวม ได้ด้วย มิใช่เพียงวาดต่อเติมใหม่บางส่วนตามต้องการแต่ล้มโครงสร้างเดิมทิ้งเสียสิ้น ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่

บทความของ ญาณิน จิระกิตาการ หุยาการณ เรื่อง “Chiang Mai through Gentrification Lens: Drawing linkage between tourism and social class changes

of residents in the old city” และ “การย้ายถิ่นในกลุ่มผู้สูงอายุ: การเปลี่ยนแปลงชีวิตจากชนบทเข้าสู่เมือง” โดย อิทธิพงษ์ ทองศรีเกตุ และคณะ เน้นย้ำว่าลักษณะของประชากรที่เข้ามา “สร้าง” เมืองในปัจจุบันนั้นค่อย ๆ เปลี่ยนไปและขึ้นอยู่กับบริบทของแต่ละเมือง หากบริบทความของศุภชัยเป็นตัวแทนการสร้างเมืองของผู้อพยพบริบทความของญาณินคงเป็นตัวแทนการสร้างเมืองโดยนายทุนเพื่อกลุ่มชนชั้นกลางจากต่างประเทศในรูปแบบของนักท่องเที่ยว ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นภาพการเพิ่มขึ้นของที่พักราคาสูงอันอาจส่งผลกระทบต่อกรรมสิทธิ์ของผู้มีรายได้น้อยภายในสี่เหลี่ยมเมืองเก่าของเชียงใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และอีกบริบทความหนึ่งภาพชุมชนเมืองในขอนแก่นโดย อิทธิพงษ์และคณะ ที่วาดภาพแนวโน้มกลุ่มผู้สูงอายุที่ย้ายเข้ามาอาศัยกลางเมืองมากยิ่งขึ้น พร้อมตั้งคำถามถึงวิถีของคนกลางเมืองว่าต้องปรับเปลี่ยนแปรผันเป็นอย่างไรในสังคมผู้สูงอายุที่เป็นทั้งปัจจุบันและอนาคตของเมืองขอนแก่น จะเป็นเมืองที่ค้ำึงถึงผู้สูงอายุมากขึ้นหรือไม่อย่างไร

ประเด็นที่สามคือภาพตัวตนที่คนกลางเมืองแสดงออกเมื่ออยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ แม้อาจจะไม่ใช่ประเด็นหลัก แต่ก็ยังเป็นประเด็นที่บทความของ สมัคร กอเข็ม เรื่อง “เมืองและความเปราะบางในกายปรารถนา” แสดงตัวอย่างภาพความซับซ้อนของคนเมืองได้ดีมาก โดยเล่าเรื่องราวของแรงงานพนักงานนวดชายกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในสถานบริการทางเพศในเขตเมืองเชียงใหม่ การแสดงออกเมื่อพวกเขาอยู่ในแต่ละพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นที่ทำงาน ที่ผ่อนคลาย และบนพื้นที่เสมือนจริงเช่น social network นั้นสะท้อนถึงตัวตนและความปรารถนาทั้งของตนเองและที่สังคมเมืองต้องการให้แสดงออกต่าง ๆ กันไป และแน่นอนว่ามีเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามปฏิสัมพันธ์ที่มีกับผู้คนที่แตกต่างกันและเวลาที่ผ่านไป

ประเด็นสุดท้าย คุณภาพชีวิตของคนเมืองควรจะรวมถึงคนทุกคนแม้จะเป็นกลุ่มคนที่ตัดสินใจตัดขาดจากสังคมแล้วก็ตาม “คนไร้บ้านที่ทอดทิ้งครอบครัว ศึกษาเฉพาะกรณี คนไร้บ้านในพื้นที่เขตเทศบาลนครพิษณุโลก” โดย พงศธร สรรคพงษ์ เน้นย้ำว่าความเป็นเมืองนั้นอยู่คู่กับคนไร้บ้าน และมันสำคัญยิ่งที่เราจะต้องทำความเข้าใจจักคนกลางเมืองกลุ่มนี้ เพราะไม่มากก็น้อยพวกเขาขีดเขียนสร้าง

ภาพเมืองขึ้นมาด้วยกัน และในมุมมองการพัฒนาสังคมแล้วพวกเขาเป็นกลุ่มที่เปราะบางมากกลุ่มหนึ่ง

สุดท้ายนี้หวังว่าชุดบทความนี้จะเป็นการเน้นย้ำถึงประเด็นการ “พัฒนา” เมืองไม่ว่าจะเป็นไปในทางยั่งยืน สร้างสรรค์ อัจฉริยะ 4.0 หรือ Green ว่าไม่ว่าจะมีการเสนอนโยบายหรือโครงการอะไรก็ตาม อย่าได้ลืมรวม “ผู้คน” ทุกกลุ่ม ผู้ที่เป็นผู้สร้างเมืองและจิตวิญญาณของเมืองตัวจริงไว้ในกระบวนการและผลลัพธ์ด้วย